

165 ψήφους κατὰ 85. Υπὲρ τοῦ Σοφούλη ψήφισαν καὶ οἱ Μεταξικοὶ βουλευταὶ, ἔκτος φυσικὰ τοῦ Μεταξᾶ.

Ἐκεῖνο δμως ποὺ ἀξίζει νὰ μεταφερθῇ ἐδῶ, γιατὶ εἶναι, ἃς τὸ ποῦμε, μία ἔντιμη «ἀντοπροσωπογραφία» τοῦ πολιτικοῦ κόσμου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, εἶναι ἡ κατακλεὶς τῆς ἀγορεύσεως τοῦ Θ. Σοφούλη.

Μέσα εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν ἡ δποία περιβάλλει τὴν ζωήν μας, εἰσπνέομεν ὅλοι, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβωμεν, μίαν γενναίαν δόσιν ὑποκρισίας. Κοπτόμεθα πάντες καὶ ἐκτραγωδοῦμεν τὸν κίνδυνον τὸν ἀπώτερον τοῦ κομμουνισμοῦ, διὰ νὰ καλύψωμεν τὸν κίνδυνον τὸν δποῖον ἡμεῖς οἱ ἴδιοι δημιουργοῦμεν, οἱ προστάται δῆθεν καὶ ὑπερασπισταὶ τοῦ ἀστικοῦ καθεστῶτος. Τὰ μίστη μας, αἱ ἀσχημίσι, ἡ ἐμπάθεια ἡ δποία ἔχει ἀποκορυφώσει τὸν διχασμὸν τοῦ «Ἐθνους καὶ δημιουργήσει τὸν κίνδυνον, ἔνα κίνδυνον σύροντα τὸ «Ἐθνος εἰς τὴν πλήρη καταστροφὴν καὶ τὴν τελείαν ἀποσύνθεσίν του, αὐτὸς εἶναι δὲ προσεχής, δρατός, δπτός κίνδυνος. Καὶ ἡ καταφρόνησις πρὸς πᾶσαν ἡθικὴν ἀξίαν καὶ πρὸς πᾶσαν ἡθικὴν ἔννοιαν ἔχει κλονίσει πλέον τὰ θεμέλια ἡτού κοινωνικοῦ καθεστῶτος, ὡστε νὰ μὴ ὑπολείπεται πλέον εἰς τοὺς ἐνδεχομένους ἀνατροπεῖς τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος βαρύ τὸ ἔργον<sup>1</sup>.

Τὴν ἐπομένη συνεδρίασι, 25' Απριλίου 1936, ὁ Μεταξᾶς διάβασε στὴν Βουλὴ τὶς προγραμματικὲς δηλώσεις τῆς Κυβερνήσεως. Θὰ τὶς παραθέσουμε αὐτούσιες διότι, ἔκτος ἀπὸ παραλλαγὴς ποὺ δφείλονται κατὰ τὸ πλεῖστον στὴν κατοπινὴ μεταβολὴ τοῦ καθεστῶτος, τὸ οὐσιαστικὸ τοὺς περιεχόμενο ἀποτελεῖ δλόκηρο σχεδὸν τὸ πρόγραμμα ποὺ ἐφῆμοσε ἡ Κυβέρνησις Μεταξᾶ στὰ πέντε περίπου χρόνια ποὺ ἔμεινε στὴν ἔξουσία.

#### ΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΙ ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΑ

(Απὸ τὰ ἐπίσημα πρακτικὰ τῆς Γ' Ἀναθ. Βουλῆς, συνεδρίασις Ε' τῆς 25. 4. 1936).

Τὸν λόγον ἔχει δ. κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως.

I. Μεταξᾶς (Πρωθυπουργός). Η Κυβέρνησις σχηματισθεῖσα ὑπὸ δυσχερεῖς πειστάσεις καὶ μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἐπάνοδον τῆς ἐσωτερικῆς γαλήνης, ἡσυχίας καὶ τάξεως εἰς τὴν Χώραν, ἐμφανίζεται σήμερον ἐνώπιον τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιπροσωπείας, ὑπὸ τὴν κρίσιν καὶ ἀπόφασιν τῆς δποίας λαμβάνει τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλῃ τὰς προγραμματικὰς δηλώσεις τῆς.

#### I

Είμαι ίδιαιτέρως εὔτυχής, διότι δύναμαι νὰ ἀναγγείλω εἰς τὴν Βουλήν, διὰ ἀκολουθουμένη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐξωτερική πολιτική ἔτυχεν ἡδη τῆς ὅμοθύμου ἐπιδοκιμασίας τῶν κ. κ. Πολιτικῶν Ἀρχηγῶν, μεθ' ὧν συνεζητήθη αὐτῇ εἰς μακράς συσκέψεις. Προσηλωμένη εἰς τὴν ίδεαν τῆς εἰρήνης ἡ Ἑλλάς, ἀποβλέπει εἰς τὴν διατήρησιν φιλικωτάτων σχέσεων μεθ' δλων τῶν ξένων Κρατῶν καὶ εἰς τὴν πιστὴν τήρησιν τῶν Συμφώνων, ἀτινα συνδέουσιν αὐτὴν πρὸς τὰς φιλίας Ἐπικρατείας.

1. Πρακτικὰ τῆς Γ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, Συνεδρίασις Δ' τῆς 24. 4. 1936.

Μετὰ τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν μᾶς συνδέει στενώτατα τὸ Βαλκανικὸν Σύμφωνον, ἀποτελοῦν ἀρίστην ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἐγγύτισιν.

#### II

Ἡ Κυβέρνησις ἐλπίζει ὅτι ἡ Ἐθνικὴ Ἀντιπροσωπεία θὰ θεωρήσῃ ὡς κύριον καὶ πρώτιστον αὐτῆς μέλημα τὴν ὀνταθεώρησιν τῶν μὴ θεμελιωδῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος καὶ ὅτι θὰ ἀναθέσῃ εἰς Ἐπιτροπήν, συγκροτουμένην ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς, τὴν σχετικὴν προπαρασκευαστικὴν ἐργασίαν.

#### III

Ἡ Κυβέρνησις εῦρεν, ἐν πολλοῖς, ἀρκούντως προκεχωρημένην τὴν ἐργασίαν τῆς ἀνασυντάξεως ὅλης τῆς δικαστικῆς νομοθεσίας. Ἡ περαίωσις ὅμως τῆς ἐργασίας ταύτης, παρὰ πᾶσαν ἐπίσπευσιν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ ἐν τῷ ὅμεσω προσεχεῖ μελλοντι. Διὰ τοῦτο θὰ θεωρήσῃ ὡς ἐπειγούσης ὀνάγκης τὴν εἰσαγωγὴν νομοθετημάτων δι' ὧν θὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ δργάνωσις τῆς πολιτικῆς δίκης κατὰ τρόπον ἔξασφαλίζοντα τὴν πληρεστέραν ἔξέτασιν καὶ τοῦ πραγματικοῦ μέρους τῶν ὑποθέσεων, ὡς καὶ ἡ κατὰ τρόπον ἀπολύτως ίκανοποιητικὸν λειτουργία καὶ ἀπονομὴ τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης.

Ἡ κατάστασις τῶν φυλακῶν, παρὰ τὰς ἐπιτευχθείσας ἐλαχίστας προόδους, ἐμπνέει πάντοτε τὰς σοβαρωτέρας τῶν ὀνησυχιῶν, πλὴν πᾶσα θὰ καταβληθῇ προσπάθεια ὅπως ἡ κατάστασις αὐτὴ βελτιωθῇ τόσον ἀπὸ ἀπόψεως διοικήσεως δσον καὶ κτιρίων.

#### IV

Ἡ Κυβέρνησις θὰ ἐπιδιώξῃ πάση δυνάμει νὰ ἔξασφαλίσῃ χρηστήν, δικαίων καὶ ἀμερόληπτον Διοίκησιν, διὰ τῆς αὐστηρᾶς καὶ ἵσης ἐφαρμογῆς τῶν νόμων, καὶ τῆς μετὰ ταχύτητος καὶ εύμενείας κρίσεως τῶν δικαίων αίτημάτων τῶν πολιτῶν, καὶ νὰ παγιώσῃ τὴν ἐσωτερικήν ἀσφαλειαν, κατὰ τρόπον ἀποκλείοντα πᾶσαν διατάραξιν αὐτῆς, οὕτως ὡστε ἡ Ἑλλὰς νὰ ἀποβῇ πράγματι Κράτος Δικαίου. Ἡ θέλησις διποιαὶ παγιώθῃ πὸ αἰσθητὴ ματήσης ἀσφαλείας ἐν τῇ Χώρᾳ θὰ ὁ δηγήσῃ τὴν Κυβέρνησιν εἰς τὴν ἐπανεξέτασιν τῶν τυχόν λαβουσῶν χώραν ἀδικιῶν ἐν τῇ κρίσει τῶν δργάνων τῆς ἀσφαλείας.

Σπουδαίαν σημασίαν ἀποδίδουμεν εἰς τὴν τακτοποίησιν τῆς θέσεως τῶν ἀπομακρυθέντων αίρετῶν ὀρχόντων καὶ δργάνων τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, θέλομεν δὲ λάβει συντόμως ἀποφάσεις δι' αὐτούς.

#### V

Ἡ Κυβέρνησις θεωροῦσα ὡς μίαν τῶν ψειστῶν ὀναγκῶν τῆς Χώρας τὴν ἀμυντικὴν αὐτῆς πολεμικὴν παρασκευήν, ἤρξατο ἐντατικῶς ἐργαζομένη πρὸς ίκανοποιησιν τῆς ὀνάγκης ταύτης εὐελπιστοῦσα ὅτι ἐν τούτῳ θὰ τύχῃ τῆς ὅμερίστου ὑποστηρίξεως ὅλων τῶν κοινοβουλευτικῶν πολιτικῶν μερίδων. «Ηδη ἐπελήφθη συντόνου ἐκτέλεσεως πλήρους προγράμματος διὰ τὸν πολεμικὸν ἀνεφοδιασμὸν τῆς Χώρας καταρτισθέντος συμφώνων πρὸς τὴν οἰκονομικὴν αὐτῆς ὀντοχήν καὶ ἀνεψιτηρίστητων φορολογικῶν ἐπιβαρύνσεων, ίκανοποιοῦντος δὲ ἐπαρκέστατα τὰς ὅμεσους ὀνάγκας τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης.

Ἡ Κυβέρνησις μετὰ ίκανοποιήσεως διαπιστώνει ὅτι αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις τῆς Χώρας προθύμως περιωρίσθησαν εἰς τὰ καθαρῶς στρατιωτικὰ ἔργα των, πειθαρχοῦσαι ἀπολύτως εἰς τὰς νομίμους ἔξουσίας τοῦ Κράτους, καὶ μὴ ὑποκείμεναι πλέον, ὡς ἀπαλλαγεῖσαι δριστικῶς, εἰς οἰανδήποτε ξένην πρὸς τὸν προορισμὸν τῶν ἐπιρροήν.

## VI

Ἐκ τῶν πρώτων μελημάτων αὐτῆς ἡ Κυβέρνησις τάσσει τὴν ἀποκατάστασιν τῆς πίστεως τοῦ Κράτους, πιστεύουσα ὅτι ἡ ἀποκατάστασις αὐτῇ ἀποτελεῖ τὸν κυριώτερον παράγοντα τῆς εὐημερίας τῆς Χώρας ὅχι μόνον διὰ λόγους ἡθικῆς τάξεως ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀμεσον ἐνίσχυσιν τῶν παραγωγικῶν αὐτῆς πόρων τῇ συνεργασίᾳ νέων κεφαλαίων. Ἐννοεῖται ὅτι θὰ καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως ἡ ἀποκατάστασις αὐτῇ πλαισιωθῇ ἐντὸς τῶν οἰκονομικῶν καὶ τῶν δημοσιονομικῶν δυνατοτήτων τῆς Χώρας.

Ἡ ἀνάγκη ἀποκαταστάσεως φορολογικῆς δικαιοσύνης ἐπιβάλλει ἀφ' ἐνὸς μὲν ὠρισμένας φορολογικὰς μεταρρυθμίσεις τῆς κειμένης φορολογίας καὶ ἀφ' ἐτέρου τὴν βελτίωσιν καὶ ἀπλούστευσιν τῆς ἴσχυούσης φορολογικῆς δικονομίας.

## VII

Ἡ παγκόσμιος οἰκονομικὴ κρίσις προεκάλεσε τὴν λῆψιν μέτρων ἀφορώντων τὴν ἔθνικήν οἰκονομίαν, κατὰ παρέκκλισιν ἀπὸ τὰς ὁρίδες οἰκονομικὰς ἀρχάς, αἵτινες εἰς ὁμαλάς συνθήκας δέον νὰ διέπουν τὴν οἰκονομικήν ζωήν. Ἐφ' ὅσου ἔξακολουθοῦν ὑφιστάμεναι ἐν τῇ Διεθνεῖ Οἰκονομικῷ αἱ δυσχερεῖς συνθήκαι τοῦ παρόντος, τὰ μέτρα ταῦτα δὲν εἶναι δυνατόν ἢ νὰ συνεχισθοῦν, θ' ἀποβλέψωμεν ὅμως εἰς τὴν ἄστρου τῶν μὴ ἀπαραιτήτως ἀναγκαίων ἔξι αὐτῶν καὶ εἰς τὴν συστηματοποίησιν καὶ διαρρύθμισιν τῶν λοιπῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πραγματικῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν, ἵνα τὸ ἐμπόριον ἀποκτήσῃ ἐκ νέου τὸν γοργὸν ρυθμὸν τῆς κινήσεως καὶ ἡ βιομηχανία προσαχθῇ, ὑγιῶς κατευθυνομένη. Κατὰ τὴν ἀσκησιν τῆς πολιτικῆς ταύτης θέλει ἐπὶ παραλλήλου ἐπιδιωχθῆ ἡ κατὰ πάντα δυνατόν τρόπον ἀνάπτυξις καὶ ἐνίσχυσις τῶν πλουσιοπαραγωγικῶν δυνάμεων τῆς Χώρας. Οὕτω, ἵνα προσαχθῇ ἡ Γεωργία, θὰ ἐπιταχυνθῶσιν αἱ διανομαὶ πρὸς τερματισμὸν τῆς ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀγροτικοῦ Νόμου κρατούσης ἀκαταστασίας. Θὰ ὀργανωθῇ ἡ διάθεσις, ἡ ἐκμετάλλευσις καὶ ἡ συντήρησις τῶν ἐκ τῶν ἀποστραγγιστικῶν ἔργων ἀποκαλυψθεῖσῶν γαιῶν καὶ θὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ ἀποστράγγισις νέων τοιούτων, καὶ θὰ καταβληθῇ πᾶσα προσπάθεια διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς κτηνοτροφίας καὶ τὴν βελτίωσιν τοῦ δασικοῦ πλούτου τῆς Χώρας, μετὰ συγχρόνου ἐνισχύσεως τῶν δασικῶν ὑπηρεσιῶν πρὸς μελέτην καὶ ἐκτέλεσιν ἔργων ἀναδασώσεως καὶ διευθετήσεως χειμάρρων.

Τὰ μεταλλεῖα, ἡ ἀλιεία, αἱ ἀλυκαί, ίδια δὲ ὁ τουρισμός, θέλουν τύχει ἰδιαιτέρας μερίμνης, ἵνα ἀποβῶσι παραγωγικῷ πόλεμῳ τὸν Ἀθηναϊκόν οἰκονομικόν. Ἰδιαιτέρως θὰ προσπαθήσῃ ἡ Κυβέρνησις νὰ ἔξεύρῃ ἀσφαλεῖς τρόπους αὐξήσεως τῆς ἔξαγωγῆς τῶν Ἑλληνικῶν προϊόντων, νὰ λύσῃ ταχέως καὶ εἰς δυνατόν ὁριστικῶς τὸ σταφιδικὸν ζήτημα, νὰ ἐνισχύσῃ τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ἔξαγωγικοῦ ἐμπορίου, νὰ παρακολουθῇ μετὰ προσοχῆς τὰς ἐκ τῶν clearings προερχομένας δυσχερείας, δίδουσα τὰς ἀρμοζόντας λύσεις, καὶ νὰ προστατεύσῃ τὴν ἔγχωριον παραγωγὴν καὶ περιφρουρήσῃ τὸ ἔθνικὸν νόμισμα.

Μετὰ μεγάλης συμπαθείας παρακολουθεῖ ἡ Κυβέρνησις τὰ ἐκκρεμῆ ζητήματα τοῦ ἔργατοποιοῦ κόσμου καὶ μετὰ σταθερότητος θὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἐπίλυσιν τῶν δικαίων αἵτινα μάτων αὐτοῦ, ἔξασφαλίζουσα παγιωτέρους κατὰ τὸ δυνατόν ὅρους συνεργασίας μεταξὺ κεφαλαίου καὶ ἐργασίας.

Ἐν ἐκ τῶν κυριωτέρων μέτρων πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου θεωρεῖ τὴν εὐρεῖαν ἐφαρμογὴν τὸν συλλογικὸν συμβάσεων ἐργασίαν τὸν ὅραν τοῦ θυμού τῶν συλλογικῶν συγκρούσεων ἐργασίας προκυπτόντων ζητημάτων. Ἀποβλέπουσα εἰσέτι μετ' εὔμενείας εἰς πᾶν μέτρον ἔξασφαλιστικὸν τῶν ἐργαζομένων, θὰ ἐπιδιώξῃ νὰ θέσῃ εἰς

βαθμιαίαν καὶ τυμηματικὴν ἐφαρμογὴν τὸν θεσμὸν τῷ κοινωνικῷ ἀσφαλίσεων, λαμβάνοντα παραλλήλως τὰ προσήκοντα μέτρα διὰ τὴν συνθετικὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς σχετικῆς νομοθεσίας.

Διὰ τὴν ἔξασφαλισιν τῆς εὐθηνίας καὶ τῆς καλῆς ποιότητος τῶν εἰδῶν τοῦ καθ' ἥμερον βίου καὶ τὴν διατήρησιν τοῦ κόστους τῆς ζωῆς εἰς ὅσον τὸ δυνατόν χαμηλὸν ἐπιπέδον, θὰ ἀναδιοργανώσῃ ἡ Κυβέρνησις μετὰ πάσης ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς τὰς Ἀγορανομικὰς Ὅπηρεσίας ἀναμορφώνουσα καὶ τὴν σχετικὴν νομοθεσίαν.

## VIII

Ἄλις πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν ἡ Κυβέρνησις θὰ προβῇ εἰς ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέτρα τὰ ὅποια δύνανται, κατὰ τὴν γνώμην της, νὰ συμβάλουν εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἔθνικοῦ φρονήματος, τὴν ὑψώσιν τοῦ ἐπιπέδου τοῦ πνευματικοῦ βίου καὶ τὴν εύρυνσιν τῶν βάσεων τῆς ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον θὰ ἐπιδιώξῃ νὰ βελτιώσῃ ἐν συνεννόήσει μετὰ τῶν Πανεπιστημιακῶν ἀρχῶν, τὰς συνθήκας τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης καὶ τῆς ἀρτιωτέρας καὶ πολυμερεστέρας διδασκαλίας ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις, ἕτοιοσα τὰς βάσεις δημοσίεως καταστοῦν καὶ πάλιν ταῦτα πραγματικαὶ ἔστια τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ "Εθνους".

Διὰ τοῦ τρόπου τούτου, ἐλπίζει, ὅτι θὰ ἐπέλθῃ αὐτούματως ἡ βαθμιαία βελτίωσις τῆς Μέστης Ἐκπαίδευσεως, σπουδαιότατος παράγων τῆς δόσιος εἰναι, ὡς γνωστόν, τὸ ἔμψυχον ὑλικόν. Παραλλήλως πρὸς τὴν ἐνέργειαν ταύτην θὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν καὶ εἰς τὴν τόνωσιν τῆς στοιχειώδους ἐκπαίδευσεως πρὸς πάντων εἰς τὰς νέας Χώρας, διὰ τῆς πληρώσεως τῶν ὑπαρχόντων κενῶν. Ὁ ψυχικὸς δηλισμὸς τῶν νέων, ἡ σωματικὴ ἀγωγὴ τῶν μαθητῶν καὶ ἡ ύγιεινὴ αὐτῶν θ' ἀπασχολήσῃ ἔξαιρετικῶς τὴν Κυβέρνησιν. Ἰδιαιτέρως θὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς πειθαρχίας καὶ τὴν πληρεστέραν ἐποπτείαν τῆς ἐκπαίδευσεως.

Τέλος θὰ προσπαθήσῃ νὰ λύσῃ, κατ' ἀρχὴν τουλάχιστον, τὸ ζήτημα τῆς μισθοδοσίας καὶ τῆς μετ' αὐτῆς συνδεδεμένης μορφώσεως τοῦ κλήρου καὶ θὰ καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν δημοσίεως καθορισθοῦν σαφῶς καὶ ἀσφαλῶς αἱ μεταξύ Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας σχέσεις.

## IX

Ἡ Κυβέρνησις, εύρισκομένη πρὸ διανειλημμένων ὑποχρεώσεων αἵτινες ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν δεσμεύουν οὐ μόνον τὰς τακτικὰς πιστώσεις ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκτακτὸν χορηγίαν τοῦ Κράτους πρὸς τὸ Ταμείον Ἐθνικῆς Οδοποιίας, θὰ καταβάλῃ πᾶσαν μέριμναν, ἐντὸς πάντοτε τῆς οἰκονομικῆς δυναμικότητος τοῦ Κράτους, δημοσίεως εἰς τὰ προγράμματα δημοποιίας καὶ δημοσίεως τοῦ στερουμένου ἀμαξιτῆς συγκοινωνίας πληθυσμούς, διὰ τῆς κατασκευῆς μικρῶν τεχνικῶν ἔργων, ίδια δὲ γεφυρῶν. Ἡ προσπάθεια τῆς Κυβερνήσεως θὰ στραφῇ ἐπίσης πρὸς τὴν ἐνίσχυσιν τρόπου ἐνισχύσεως τῶν Ταμείων Ἐπαρχιακῆς Οδοποιίας.

Ἡ Κυβέρνησις ἀφ' ἐτέρου θὰ ἐπιδιώξῃ δημοσίεως, σύν τῃ κατασκευῇ τῶν νῦν ὑπὸ ἐκτέλεσιν ὑδραυλικῶν ἔργων, ἀρχεῖται καὶ ἡ ἐκτέλεσις μέρους τῶν ἐν Ἡπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ Ὅδραυλικῶν ἔργων, ἡδη δὲ διετάχθῃ ἡ ἐπικτείνη τὰ ἀγαθὰ τῆς συγκοινωνίας εἰς περιφερείας, δι' ἃς δὲν ἐλήφθη πρόνοια μέχρι τοῦδε εἰς τὰ προγράμματα δημοποιίας καὶ δημοσίεως τοῦ στερουμένου ἀμαξιτῆς συγκοινωνίας πληθυσμούς, διὰ τῆς κατασκευῆς μικρῶν τεχνικῶν ἔργων, ίδια δὲ γεφυρῶν. Ἡ προσπάθεια τῆς Κυβερνήσεως θὰ στραφῇ ἐπίσης πρὸς τὴν ἐνίσχυσιν τρόπου ἐνισχύσεως τῶν Ταμείων Ἐπαρχιακῆς Οδοποιίας.

Διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ΤΤΤ, ἡ Κυβέρνησις θὰ μεριμνήσῃ δημοσίεως αὐτῆς εἰς τὸν τελειότερον τρόπον ἐν τῇ ἐξυπηρετήσει τοῦ Κοινοῦ καὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ Κράτους.

Ίδιως θὰ συγχρονίσῃ τὸν μηχανισμὸν τῆς λειτουργίας τῆς Διοικήσεως, θὰ συμπληρώσῃ τὴν περὶ ταχυδρομικῆς ἀνταποκρίσεως νομοθεσίαν, θὰ ἔξασφαλίσῃ τὴν συντήρησιν καὶ ἐπέκτασιν τῶν καλωδιακῶν καὶ λοιπῶν τηλεγραφικῶν συγκοινωνιῶν, τὴν αὐτὴν δὲ μέριμναν θὰ λάβῃ διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῶν ὑπεραστικῶν καὶ διεθνῶν τηλεφωνικῶν γραμμῶν. Προσέτι θὰ ἐπιμεληθῇ τῆς δριστικῆς ὁργανώσεως τῆς ραδιοφωνίας, καὶ θὰ προσπαθήσῃ, συμπληροῦσα τὰς ἐνεργείας τῆς, νὰ ἀποκαταστήσῃ ἀτμοπλοϊκὴν συγκοινωνίαν καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν νήσων τῆς Α. Μεσογείου ὡς καὶ μετὰ τῆς Β. Ἀμερικῆς.

## X

Ἡ Ἐμπορικὴ Ναυτιλία ἀπετέλεσε καὶ θ' ἀποτελέσθη ἀντικείμενον ίδιαιτέρας μερίμνης τῆς Κυβερνήσεως, τόσον διότι εἶναι σπουδαιότατος πλουτοπαραγωγικὸς κλάδος τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ὃν καὶ διότι ἐνδιαφέρει ἡ εὐημερία αὐτῆς μέγα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡδη, διὰ τῆς Ιδρύσεως Ὅφυπουργείου εἰδικῶς ἐπιληφθέντος τῆς Ἐμπορικῆς ναυτιλίας, προβαίνομεν εἰς προσεκτικὴν μελέτην τῶν ὅρων ὑ' οὓς δρᾶ, προάγεται καὶ κινεῖται αὔτη, ἐπίπλουμεν δὲ διὰ συντόμως θὰ ἀρχίσῃ ἡ λύσις πλείστων σοφαρῶν ναυτιλιακῶν ζητημάτων, ἡ ἐκκρεμότης τῶν ὅποιών πλείστας ζημίας προκαλεῖ εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τοῦ τόπου.

## XI

Ἡ Κυβέρνησις θὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ὁργάνωσιν τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας κατὰ τρόπουν ἔξασφαλίζοντα τὴν μεγαλυτέραν ἀπόδοσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Κράτους, τῶν Δήμων καὶ τῶν Κοινοτήτων καὶ τῶν ὁργανώσεων τῆς ίδιωτικῆς εὐποίειας καταβαλλομένων προσπάθειῶν, πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἀπόρων τάξεων.

Οἱοντας ίδιαιτέρως θὰ στραφῇ ἡ μέριμνα τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὰ ζητήματα τὰ ἐνδιαφέροντα τοὺς πρόσφυγας ἀδελφούς ήμδων, τῶν ὅποιών τὴν μεγάλην συμβολὴν εἰς τὴν προσαγωγὴν τῆς ἔθνικῆς, κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ζωῆς, οὐδενὸς δλιγάτερον ἀναγνωρίζομεν καὶ ἐκτιμῶμεν. Εἰδικώτερον, θὰ ἐπιδιώξωμεν ταχεῖαν καὶ ριζικὴν λύσιν εἰς δλας τὰς ἐκκρεμούσας ὑπόθεσεις, τὰς σχετιζόμενας μὲ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν καὶ θὰ καταβάλωμεν προσπάθειαν ἵνα ἐπιτευχθῇ ὁ ρυθμὸς τῆς στεγάσεως καὶ τῆς ἐν γένει ἀποκαταστάσεως τῶν προσφύγων. Παραλλήλως θὰ ἐπιδιώξῃ ἡ Κυβέρνησις τὴν ἐπίλυσιν τοῦ ἀπὸ ἐτῶν ἐκκρεμοῦντος σοφαρωτάτου ζητήματος τῆς ἀποζημιώσεως τῶν ίδιοκτητῶν τῶν ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως προσφύγων ἀπαλλοτριωθέντων κτημάτων.

Ἡ δημοσία ὑγεία θέλει ἐπίσης τύχει σπουδαιοτάτης μερίμνης τῆς Κυβερνήσεως. Καὶ πρῶτον δον ἀφορᾶ εἰς τὴν ὁργάνωσιν τῆς Κρατικῆς ὑγιεινομικῆς ὑπηρεσίας, ἐν τε τῷ κέντρῳ καὶ τῇ περιφερείᾳ ἔνθα εἰς πλείστα σημεῖα δείκνυται ἐλλιπής. Εἴτα, ίδιας ὅλως φροντίδος θέλει τύχει ὁ κατὰ τῶν λοιμωδῶν νόσων ἄγων, κυριώτατα δὲ κατὰ τῆς ἐλονοσίας καὶ τῆς φυματιώσεως.

Κύριοι Βουλευταί,

Ἐξέθεσα ἐν συντομίᾳ τὸ πρόγραμμα τὸ ὅποιον θὰ κατευθύνῃ πᾶσαν Κυβερνητικὴν ἐνέργειαν. Ἡ Κυβέρνησις, μὴ διαθέτουσα ίδιαν Κοινοβουλευτικὴν δύναμιν, δὲν δύναται βεβαίως νὰ ἐγγυηθῇ ὅτι θὰ κατορθώσῃ νὰ φέρῃ εἰς πέρας ὀλόκληρον τὸ πρόγραμμα τοῦτο. Πάντως θὰ ἐκτελέσῃ τὸ μέρος τοῦ προγράμματος τούτου, τὸ ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸν χρόνον καθ' ὃν θὰ τῆς ἐπιτραπῆ ὑπὸ τῆς Βουλῆς νὰ παραμείνη εἰς τὴν Ἀρχήν. Ἐπιζητοῦσα δπως τιμηθῇ διὰ τῆς ἐμπιστοσύνης ὑμῶν, μίαν ἔχει φιλοδοξίαν. Ν' ἀνταποκριθῇ πρὸς τὴν τιμὴν ταύτην διὰ τῆς ἔθνωφελοῦς διακυ-

βερνήσεως τῆς Χώρας καὶ τῆς παγιώσεως ἐν αὐτῇ τῆς δμονοίας καὶ τῆς ισότητος, δι' ὃν καὶ μόνον θὰ δυνηθῇ νὰ συνεχίσῃ ἐπιτυχῶς ἡ Ἑλλὰς τὸν ιστορικὸν αὐτῆς προορισμόν. (Χειροκροτήματα).

*'Η συζήτησις ἐπὶ τῶν προγραμματικῶν δηλώσεων ἔγινε στὴν ἐπόμενη συνεδρίασι τῆς 27 Ἀπριλίου.*

*'Ο Ἀρχηγὸς τῶν Φιλελευθέρων Θ. Σοφούλης, ἀφοῦ ἐτόνισε διὰ τὸ Πρωθυπουργὸς ἀπεσιώπησε τελείως τὸ «ἀποτακτικόν», δηλώσει διὰ θὰ δώσῃ ψῆφο ἐμπιστοσύνης.*

*Οἱ Π. Τσαλδάρης καὶ Ι. Θεοτόκης περιωρίστηκαν σὲ ψῆφο ἀνοχῆς. Ὁ Γ. Καφαντάρης κάλεσε τὸν Πρωθυπουργὸν νὰ συμπληρώσῃ τὶς δηλώσεις του, δίνοντας λόσι στὸ «ἀποτακτικό». Οἱ δηλώσεις δὲν συνεπληρώθησαν, ἀλλὰ ὁ Καφαντάρης ἔδωσε ψῆφο ἐμπιστοσύνης. Ὁ Α. Παπαναστασίου θύμισε στὴ Βουλὴ τὶς ἀντικοινοβουλευτικὲς πεποιθήσεις τοῦ Μεταξᾶ καὶ ἀπεκάλυψε διὰ τὴν προηγηθεῖσα σύσκεψι γιὰ τὴν ἔθνικὴ ἄμυνα «διεπιστρώθηται τὸν πρωθυπουργὸν εἰς τὸ ζήτημα τῶν ἀποτάκτων». Ἀρνήθηκε ψῆφο, δχι δμως γιὰ τοὺς παραπάνω λόγους ἀλλὰ «ὑπὸ τὴν ἔννοια διαμαρτυρίας κατὰ τῶν μεγάλων κομμάτων» ποὺ ἥροντο νὰ συνεννοηθοῦν.*

*Ο Γ. Παπανδρέου ὑπῆρξε ἀκόμη σαφέστερος: κατίγγειλε τὰ κόμματα ποὺ κατάρθωσαν «νὰ ἐμφανίσουν εἰς κατάστασιν παρακμῆς τοὺς κοινοβουλευτικοὺς θεσμοὺς καὶ νὰ θερμάνουν πρὸς δρίμιαν τοὺς κινδύνους τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν».*

*Ο Μεταξᾶς οὕτε δευτερολόγησε, οὕτε ἀπήντησε τὸ παραμικό. Μόνον δταν διανοεῖται Γεράσιμος Βασιλειάδης τὸν ωρητησε ποιός θὰ είναι ὑπεύθυνος ἄν, μὲ τὸν τρόπο ποὺ χειρίζεται τὸ ἀποτακτικό, ἐπέλθη καμιὰ πολεμικὴ συμφορά, δι μικρόσωμος πρωθυπουργὸς σηκώθηκε ἀπὸ τὴ θέσι τοῦ καὶ ἀπήντησε ἀπλᾶ, μὲ μιὰ λέξι: «Ἐγώ». Ἡ Βουλὴ ἦταν τώρα πληρέστατα φωτισμένη. Καὶ τὶς ἀπόφεις τῆς κυβερνήσεως γιὰ τὸ ἀποτακτικὸν ἤξερε, καὶ τοὺς «κινδύνους τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν» τῆς είχαν ἐπισημάνει.*

*Μὲ ψήφους 241 κατὰ 16 καὶ 4 ἀποχές, ἔδωσε τὴν ἐμπιστοσύνη τῆς στὴν κυβέρνηση Μεταξᾶ.*

*Τὸν ἐπικήδειο τῆς Γ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς ἀπήγγειλε μὲ τὴ συνηθισμένη τον γλαφυρότητα διείμνηστος Βάσος Στεφανόπουλος: «Χθὲς ἀκόμη (εἰπε στὴ συνεδρίασι τῆς 29 Ἀπριλίου) κατέθέσαμεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Αρχηγοῦ τῶν Ἐλευθεροφόρων ἀλλοι τὴν ἐμπιστοσύνην μας μετὰ διαμαρτυρίων, καὶ ἀλλοι τὴν ἀνοχήν μας, μετὰ χειροκροτημάτων. Καὶ τὰ 240 NAI τὰ δποῖα ἐξεφωνήθησαν εἰς τὴν αἴθουσαν ἡμῶν εἰς τὴν ψῆφον ἐμπιστοσύνης, ἥσαν 240 υπογραφαὶ κάτωθι τῆς τρομερᾶς διαπιστώσεως δι τὴν ἐχρεωκοπήσαμεν ὡς κοινοβουλευτισμός, ἐξεπέσαμεν ὡς Συνέλευσις, ἐχάσαμεν τὴν συνείδησιν τοῦ προορισμοῦ μας ὡς Ἐθνικὴ Κυριαρχία».*

Τὴν ἐπαύριον 30. 4. 36 ἡ Βουλὴ ἔδινε στὴν κυβέρνησι Μεταξᾶ πεντάμηνη ἔξουσιοδότησι καὶ ἔφευγε νὰ παραθερίσῃ...

\* \* \*

Τὴν 3η Μαΐου 1936 δ. I. Μεταξᾶς, Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ Ὅπουνργὸς τῶν Ἑξατερικῶν, ἀνεχώρησε στὸ Βελιγράδι δπον τὴν ἐπαύριο ἀρχιζε ἡ τακτικὴ σύνοδος τοῦ Συμβουλίου τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως. Τὰ ἄλλα μέλη τῆς Ἑλληνικῆς Ἀντιπροσωπείας ἦσαν ὁ Νικόλαος Πολίτης, ὁ Λέων Μελᾶς, ὁ Βασ. Παπαδάκης καὶ ὁ Γ. Κούστας.

Ἄς θυμίσουμε ὅτι τὴν ἕδια μέρα ἀκριβῶς, 3 Μαΐου 1936, δ. Αὐτοκράτωρ τῆς Ἀβησσονίας ἔγκατελεῖπε τὴν χώρα του καὶ τὴν ἐπαύριο οἱ Ἰταλοὶ μπαίνανε στὴν Ἀντίς Ἀμπέμπα<sup>1</sup>.

Στὸ Συμβούλιο τῆς Βαλκανικῆς, ἡ προσοχὴ δλων συγκεντρώνετο στὴν Ἑλλάδα. Ἐπρεπε νὰ ἔκειθαρίσῃ τὴν θέσι τῆς: θὰ ἐνέμενε στὴν ὑπογραφὴ ποὺ εἶχε βάλει στὸ ἀρθρὸ 3 τοῦ μυστικοῦ πρωτοκόλλου καὶ ποὺ τὴν ἐνέπλενε ἐνδεχομένως σὲ πόλεμο μὲ τὴν Ἰταλία, ἡ θὰ ἐπέμενε στὴν «ἔρμηνετικὴ δήλωσι» πού, ὑπὸ τὴν πλει τοῦ Βενιζέλου καὶ τοῦ Μεταξᾶ, δ. Δ. Μάξιμος εἶχε κάνει πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ νομοθετικὰ Σώματα, ὅτι «ἐν οὐδεμιᾳ περιπτώσει ἡ Ἑλλὰς μποροῦσε νὰ ἀχθῇ σὲ πόλεμο κατὰ Ἑξαβαλκανικῆς Δυνάμεως»<sup>2</sup>;

Κατόπιν συζητήσεων καὶ μὲ πλήρη συμφωνία τῶν τεσσάρων συμμάχων, δ. I. Μεταξᾶς καθώρισε τὴν θέσι τῆς Ἑλλάδος, στὴν ἐπιστολὴ τοῦ τῆς 5 Μαΐου 1936, ποὺ ἀποτέλεσε ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ Βαλκανικοῦ Συμφώνου. Ἰδοὺ τὸ κείμενο τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς:

Ἀγαπητέ μοι Πρόδερμε,

Ἡ A. E. ὁ κ. Στογιαντίνοβιτς εὐηρεστήθη, τόσον ἐν ὀνόματι τῆς Γιουγκοσλαβίκης Κυβερνήσεως ὅσον καὶ ἐν ὀνόματι τῶν Κυβερνήσεων Ρουμανίας καὶ Τουρκίας, νὰ παρακαλέσῃ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν δπως διευκρινίσῃ τὴν στάσιν τῆς ἐπὶ τῶν ἀκολούθων σημείων.

1. Ἐάν ἡ Ἑλλὰς θὰ συνεχίσῃ τὴν πολιτικὴν τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως.

2. Ἐάν ἡ Ἑλλὰς εἴναι ἐτοίμη νὰ συνάψῃ μετὰ τῶν λοιπῶν Κρατῶν μελῶν τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως στρατιωτικὴν σύμβασιν:

1. Σὲ κύριο ἀρθρο, τὸ «Ἐλεύθ. Βῆμα» ἔγραφε: «Ἡ KTE ἔξωφλησεν ἥθικᾶς καὶ οὐσιαστικᾶς μαζὶ μὲ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Ἀβησσονιακοῦ λαοῦ. Τὸ δνειρὸν τοῦ Προέδρου Οὐλλων ἔσβησε». Στὶς 7. 5. 36 δ. Ἡντεν ἔφαλλε τὸν ἐπικήδειο τῆς ἡρωικῆς χώρας στὴν Ἀγγλικὴ Βουλὴ. Τὸ μόνο ἀποτελεσματικὸ μέσον, ἔλεγε, γιὰ νὰ τὴν σώσωμε θὰ ἡτο νὰ κλείσωμε τὸ Σουέζ. «Αλλὰ τὸ Σουέζ δὲν κλείσται μὲ κάρτινα πλοῖα».

2. Bλ. Εἰσαγωγὴ μας στὸ 1934, Ἀλ. Παπάγονος Ο Πόλεμος τῆς Ἑλλάδος 1940 - 1941, σελ. 26 καὶ ἐπόμ., Π. Πιπινέλη Ἰστορία τῆς Ἑξωτερικῆς Πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος 1923 - 1941, σελ. 221-225.

α'. ἐν τῇ ὑποθέσει Βαλκανικῆς συρράξεως καθ' ἥν ἡ Ἰταλία θὰ ἀνεμιγνύετο ἐναντίον τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως.

β'. ἐν τῇ ὑποθέσει «συρράξεως καθαρῶς Βαλκανικῆς».

γ'. ἐν τῇ ὑποθέσει «συρράξεως καθ' ἥν ἡ Ἰταλία θὰ ἐνεπλέκετο ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας καὶ καθ' ἥν τὰ Κράτη τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως ἥθελον ἀναμιχθῆ παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν τελευταίων τούτων Δυνάμεων».

Ἄπο δέ βροτήτα, ἀνεκοίνωσα πρῶτον προφορικῶς πρὸς τὴν A. E. τὸν κ. Στογιαντίνοβιτς τὴν ἀπάντησην τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῶν διαφόρων τούτων ἐρωτημάτων. «Ἄν καὶ ἡ A. E. ὁ κ. Στογιαντίνοβιτς εὐηρεστήθη νὰ ἀναλάβῃ νὰ κοινοποιήσῃ ταύτην εἰς τὰς A. E. τοὺς κ. κ. Τιτούλεσκο καὶ πρὸς Ὅμηρος τὸν ἴδιον, έθεώρησα καθῆκον μου νὰ ἐπεξηγήσω σαφῶς καὶ πιστῶς ἐνώπιον τοῦ Μονίμου Συμβουλίου τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως ποία εἶναι ἡ ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω σημείων στάσις τῆς Ἑλλάδος. Μετ' ἐπισταμένην ἀνταλλαγὴν ἀπόψεων ἐπὶ τοῦ συνόλου τοῦ ζητήματος, ἔχω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς ἐπιβεβιάσω διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ὅσα προφορικῶς ἀνεκοίνωσα ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως ἐν σχέσει μὲ τὴν στάσιν τῆς Ἑλλάδος.

1. Ἡ Ἑλλὰς εἴναι σταθερῶς ἀποφασισμένη νὰ συνεχίσῃ τὴν πολιτικὴν τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως ἐν τῷ πλέον εἰλικρινεῖ πιεύματι στενῆς, πιστῆς καὶ μονίμου συνεργασίας μετὰ τῶν Βαλκανικῶν Συμμάχων τῆς. Ἀπὸ συμφώνου μετὰ τοῦ Στέμματος καὶ δλων τῶν πολιτικῶν κομμάτων, ἡ Βασιλικὴ Κυβέρνησης θεωρεῖ τὴν Βαλκανικὴν Συνεννόσιν ὡς μίαν κυρίαν βάσιν τῆς Ἑξατερικῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Βασιλικὴ Κυβέρνησης δράττεται τῆς εὐκαιρίας δπως δηλώσῃ ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔχει ἔναντι τῆς Ἰταλίας οὐδεμίαν δέσμευσιν ἐκτὸς τοῦ Ἐλληνο-Ιταλικοῦ Συμφώνου τοῦ 1928 καταχωρηθέντος εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν.

2. Ἡ Ἑλλὰς ἀντιμετωπίζει τὰς ἀκολούθους ὑποθέσεις:

α'. Ἐν τῇ ὑποθέσει Βαλκανικῆς συρράξεως καθ' ἥν ἡ Ἰταλία θὰ ἀνεμιγνύετο ἐναντίον τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως, ἡ Ἑλλὰς ἐμμένουσα εἰς τὴν ὁδόφωνον ἀπόφασιν τοῦ Κοινοβουλίου καὶ τῶν Ἀρχηγῶν δλων τῶν πολιτικῶν κομμάτων, θεωρεῖ ὅτι δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἐμπλακῇ αὐτομάτως εἰς τὸν πόλεμον, ἀλλὰ θὰ τηρήσῃ, ἐν τῷ καλῶς ἐννοουμένῳ συμφέροντι τοῦ Βαλκανικοῦ Συνασπισμοῦ, οὐδετερότητα ἐν πλήρει συμμορφώσει μὲ τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ Συμφώνου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ μὲ τὴν σταθερὰν θέλησιν νὰ ἐπιβάλῃ ἐν ἀνάγκῃ τὸν σεβασμὸν τῶν ὑποχρεώσεών της τούτων δι' δλων τῶν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς μέσων. Ἐν ὅψει λοιπῶν τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἡ Ἑλλὰς ἐκτιμᾶ ὅτι δὲν συντρέχει λόγος συνάψεως στρατιωτικῆς συμβάσεως.

β'. Ἐν τῇ ὑποθέσει καθαρῶς Βαλκανικῆς συρράξεως, ἡ Ἑλλὰς θὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν σύρραξιν μὲ τὰς καθορισθησομένας δυνάμεις ἐπεμβάσεως. Είναι συνεπῶς, διὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην, ἐτοίμη νὰ συνάψῃ στρατιωτικὴν σύμβασιν μετὰ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως. Ἡ αὐτὴ στρατιωτικὴ σύμβασις, ἡ ἐπεραι προσήκουσαι, θέλουσιν ἐφαρμοσθῆ ἐν τῇ περιπτώσει καθ' ἥν ἐν τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν ἥθελεν ὑποστῆ ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ἀλβανίας ἐνεργούσῶν εἴτε μόνων, εἴτε ἀπὸ κοινοῦ, εἴτε ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς Ούγγαρίας μόνης.

γ'. Ὁσον ἀφορᾶ τὴν ὑπόθεσιν συρράξεως καθ' ἥν Μεγάλη τις Δύναμις ἥθελεν ἐμπλακῆ κατὰ τῆς Μεγάλης Βρετανίας καὶ τῆς Γαλλίας καὶ καθ' ἥν αἱ Χῶραι τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως ἥθελον ἀναμιχθῆ παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν τελευταίων τούτων Δυνάμεων, ἡ Ἑλλὰς εἴναι διατεθειμένη νὰ συνεννοήσῃ εἰς τὴν